

УДК 94+354.1:341.71](477)

*Скопненко Богдан Олександрович*  
кандидат історичних наук  
провідний науковий співробітник  
відділу “Історія України у XX ст.”,  
Національний музей історії України  
(Київ, Україна)  
Sko-bogdan@i.ua

*Bohdan O. Skopnenko*  
Candidate of Historical Sciences (PhD),  
leading researcher,  
Department “History of Ukraine in the 20<sup>th</sup> Century”,  
The National Museum of the History of Ukraine  
(Kyiv, Ukraine)

**ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ ЖЕТОН  
РАДЯНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО (STALAG VIIIС) З КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ  
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**SOVIET WAR PRISONER IDENTIFICATION BADGE (STALAG VIIIС) FROM THE COLLECTION OF THE  
NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE**

**Анотація**

У статті здійснено спробу проілюструвати один із наймасштабніших військових злочинів, вчинених під час Другої світової війни, на прикладі історії однієї людини. Йтиметься про долю радянських військовополонених, кількість яких у німецькому полоні сягала величезних чисел. Завдяки дослідженню жетона військовополоненого з колекції Національного музею історії України вдалося встановити особу, якій належав цей предмет, та, спираючись на документальні джерела, простежити долю полоненого в німецьких таборах.

**Ключові слова:** військовий полон, жетон військовополоненого, Друга світова війна, табір.

**Abstract**

The article provides an attempt to illustrate one of the biggest war crimes during World War II on the example of the history of one person. It is about the fate of the numerous Soviet prisoners in the German captivity. The examination of the badge of a prisoner from the collection of the National Museum of the History of Ukraine makes it possible to identify the person to whom this item belonged and, on the basis of documentary sources, to trace the fate of the prisoner in German concentration camps.

**Key words:** captivity, prisoner badge, World War II, camp.

Попри хронологічну віддаленість сучасного українського історика від подій Другої світової війни, актуальність їх дослідження анітрохи не зменшилася. Навпаки, враховуючи сучасні геополітичні виклики, необхідно зосередити зусилля на вивченні іноді незручних або болючих питань Другої світової війни. Ми стаємо свідками того, як деякі сучасні геополітичні гравці викривлюють історичні факти задля використання їх у власних політичних інтересах. Риторика Другої світової війни у спотвореному та деформованому вигляді часто стає зброєю російських пропагандистів. Тому завданням українського історика та дослідника Другої світової війни є протидія інформаційним викликам шляхом здійснення фахового та якомога наближеного до об'єктивної істини історичного дослідження.

Серед найцікавіших та найболючіших тем Другої світової війни особливої уваги варте дослідження злочинів нацистського та більшовицького тоталітарних режимів, за змови яких ця наймасштабніша в історії XX ст. трагедія стала можливою. В контексті дослідження військових злочинів Другої світової війни тема військового полону та поводження з військовополоненими відіграє одну із ключових ролей. Унаслідок катастрофічних поразок Червоної армії в 1941–1942 рр. у німецькому полоні опинилися мільйони червоноармійців. Враховуючи, що протистояння відбувалося між двома тоталітарними режимами, а метою війни було фізичне знищення супротивника, доля цих людей виявилася надзвичайно трагічною. Правил поводження з військовополоненими, зафіксованими в Гаазькій та Женевській конвенціях, на Східному фронті не дотримувалася жодна зі сторін конфлікту<sup>1</sup>. Становище радянських військовополонених було вкрай складне, оскільки імовірність виживання в німецькому полоні була невисокою, а на батьківщині в разі повернення на них чекали репресії з боку Народного комісаріату внутрішніх прав (далі – НКВС).

На окупованих німецькою армією територіях виникла мережа таборів для військовополонених. На відміну від СРСР, де справами військовополонених займався НКВС, у Німеччині це було компетенцією її збройних сил. Ще до початку німецько-радянського протистояння, коли два тоталітарні режими принаймні офіційно перебували в доволі мирних відносинах,

1 ACTIVITIES OF THE INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS // Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949 // Treaties, States Parties and Commentaries / [Electronic resource]: ICRC / International Committee of the Red Cross. – Access mode: [www.icrc.org/ihl.nsf](http://www.icrc.org/ihl.nsf) (last access: 17.02.2020). – Title from the screen.

політичне керівництво нацистської Німеччини 16 червня 1941 р. підготувало документ, який регламентував поводження з радянськими військовополоненими та дозволяв використання їхньої праці, що суперечило Женевській конвенції. Крім того, наголошувалося на неприпустимості виявлення до цієї категорії військовополонених гуманності та співчуття.

З початком радянсько-німецького протистояння та катастрофічних поразок Робітничо-селянської Червоної армії (РСЧА) у перші тижні німецького вторгнення до полону потрапила значна кількість радянських військовослужбовців. За німецькими даними, тільки за три тижні з початку бойових дій на радянсько-німецькому фронті у полоні опинилося 360 тис. солдатів та офіцерів, а на поч. 1942 р. їх чисельність зросла до 3 млн 900 тис. осіб<sup>2</sup>.

Система німецького військового полону мала складну структуру: дивізійні та армійські збірні пункти, фронтшталагі (фронтіві табори), пересильні табори (дулагі), а також стаціонарні, які поділялися на табори для офіцерів (офлагі) і табори для рядового та унтер-офіцерського складу (шталагі). Також існували окремі табори для льотчиків та моряків. Військовополонені, які, на думку контррозвідки, були небезпечні для німецької держави, спрямовувалися у спеціальні підвідомчі табори СС.

Військовослужбовців, які потрапляли до полону, спочатку “акумулювали” на збірних пунктах та в таборах прифронтової зони. Потім їх переправляли у пересильні табори – дулагі. Часто шлях до дулагів був неблизьким, тому велика кількість полонених гинула на марші. Смертність у самих дулагах була вкрай висока через надмірне скупчення людей, неналежні умови утримання (часто дулагами називали просто відокремлену колючим дротом територію без жодного укриття), відсутність нормального харчування та медичної допомоги.

Крім того, спеціальні табірні команди здійснювали “фільтрацію” військовополонених за національністю, належністю до командного та “політичного” складу, фізичним станом тощо. Зазвичай євреїв та політпрацівників знищували ще до етапу направлення у стаціонарні табори. Вживання інших категорій військовополонених також було надскладним, оскільки недостатнє харчування та відсутність медичного обслуговування ставали причиною смерті значної кількості людей від холоду, хвороб та виснаження.

З 1942 р. військовополонених активно використовували як робочу силу в розбудові економіки Німеччини. За роки війни через систему німецьких таборів для військовополонених пройшло від 5,2 до 5,7 млн радянських громадян, із яких загинуло бл. 60% – за різними даними, від 3,3 до 3,9 млн осіб<sup>3</sup>. Смертність військовополонених – представників західних союзників, була значно нижча. На тих, кому пощастило вижити та звільнитися з німецького полону, на батьківщині чекали принизливі перевірки та фільтрація. Зокрема, 280 тис. колишніх радянських військовополонених заарештували за співпрацю з німцями та ув’язнили в системі таборів ГУЛАГу. Такі звинувачення та покарання рідко мали реальні підстави.

Станом на лютий 1942 р. кількість радянських військовослужбовців, які перебували в німецькому полоні, становила бл. 3,9 млн осіб. З них залишилося (вижило?) 1,1 млн осіб. І хоча на початковому етапі радянсько-німецького протистояння полонених іноді звільняли за клопотанням родичів, щастило не всім. Як 19 лютого 1942 р. зазначав у доповіді в імперській економічній палаті керівник робочої групи з використання робочої сили, міністеріаль-директор В. Мансфельд, “...тільки у період з листопада 1941 року по січень 1942 року померло 500 тис. росіян”<sup>4</sup>, під “росіянами” маючи на увазі всіх громадян СРСР. На думку професора Гейдельберзького університету К. Штрайта, загальна кількість червоноармійців, загиблих у німецькому полоні, на лютий 1942 р. була набагато більшою і становила бл. 2 млн осіб<sup>5</sup>. Проте точні дані навести важко, оскільки донесення про військовополонених у центральне бюро з обліку особового складу у Берлін надходили лише з липня 1942 р. Саме тоді створили й почали заповнювати картотеки військовополонених у таборах на території Райху. Німецьке керівництво пішло на цей крок, оскільки керівництво СРСР, своєю чергою, заявило про готовність через Червоний Хрест надавати інформацію про німецьких військовополонених.

Предмет нашого дослідження – жетон військовополоненого Stalag VIII C із колекції Національного музею історії України<sup>6</sup> (далі – НМІУ), не можна виривати з контексту питань, пов’язаних із особливостями військового полону та перебування радянських військовополонених у німецьких таборах у роки Другої світової війни. Означений жетон належить до засобів персональної ідентифікації військовослужбовців.

Засоби персональної ідентифікації з’явилися в арміях світу з кін. XIX – на поч. XX ст. Ці предмети відрізнялися за формою, матеріалом виготовлення та характером інформації, яка містилася в них. Проте всі вони були носіями персональних даних військовослужбовця, за якими можна було б ідентифікувати його в разі загибелі або ж важкого поранення. Період Другої світової війни не став винятком. Такі ідентифікатори активно використовували як обов’язковий елемент табельного спорядження військовослужбовців. Найпоказовіший досвід використання означених предметів належить німецькій армії: ідентифікаційні жетони з 1869 р. використовували збройні сили Пруссії. В роки Другої світової війни Німеччина була чи не єдиною країною, яка забезпечувала військовополонених спеціальними ідентифікаційними жетонами<sup>7</sup>.

Важливість засобів персональної ідентифікації полягає, насамперед, у тому, що вони є носіями цінних особистих даних військовослужбовця. За допомогою ідентифікаційного жетона можна визначити особу військовослужбовця під час

2 Дембицкий М. П. Судьба пленных // Война и общество, 1941–1945. Научное издание: в 2 кн. – Кн. 1. – Москва: Наука, 2004. – С. 232–264.

3 Штрайт К. “Они нам не товарищи...” Вермахт и советские военнопленные в 1941–1945 гг. / Пер. с нем. И. Дьяконова, предисл. и ред. И. Настенко. – Москва: Русское историческое общество; Русская панорама, 2009. – 480 с. (Весь мир); Streit C. Keine Kameraden. Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941–1945. – Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1978. – 445 s.

4 Штрайт К. “Они нам не товарищи...”; Streit C. Keine Kameraden...

5 Там же; Ibid.

6 Жетон надійшов до колекції Національного музею історії України в серпні 2019 р. від старшого наукового співробітника відділу історії України у XX ст. НМІУ А. О. Гуменюка.

7 Принаймні, автору статті не відомі такі випадки в інших країнах-учасницях.

дослідження військових поховань та місць скоєння військових злочинів<sup>8</sup>.

Жетон, представлений у експозиції НМІУ, має вигляд прямокутної металевої (виготовленої із цинку або цинковмісного сплаву) таблички розміром 6×4,5 см, що складається із двох частин. Верхня частина має два отвори, її призначення – залишатися на тілі загиблого в разі його повторної ідентифікації. Нижню частину з одним отвором відламували та використовували для ведення обліку. Посередині жетона нанесено перфорацію (п'ять поздовжніх прорізів), щоб можна було його акуратно зламати. На жетоні вибито напис “Stalag VIII C”, дзеркально продубльований на обох його половинках, нижче – число “64 604”. Напис “Stalag VIII C” означає, що означений ідентифікаційний жетон видали у стаціонарному таборі для військовополонених Шталаг VIII С.

У період Другої світової війни (1939–1945) на території сучасної Польщі в м. Жагані та на його околицях діяв комплекс таборів для військовополонених<sup>9</sup>, до складу якого входили Stalag VIII C<sup>10</sup> та його філіали – Stalag в Кунау (Конін–Жаганський) та Stalag VIII E (308) у м. Нойхаммері (Свентошув). Табори підпорядковувалися VIII-му військовому округу збройних сил Німеччини, управління якого перебувало в м. Бреслау (нині – Вроцлав)<sup>11</sup>.

Шталаг VIII С заснували наприкін. вересня 1939 р. Табір площею бл. 48 га розташовувався на південному кінці міста поруч з шосе на Гальбау (Лова-Жаганська). В таборі утримувалися польські військовополонені – учасники вересневої кампанії 1939 р. В 1940 р. їх перевели вглиб Райху, де залучили на примусові роботи. Після блискавичної поразки Франції у травні–червні 1940 р. в таборі з'явилися французькі полонені, кількість яких у 1941 р. досягла 45 тис. осіб. Протягом Другої світової війни в таборі утримувалися бельгійці, британці, громадяни Чехословаччини та Югославії, греки, голландці, канадці, радянські військовополонені. У французькій армії служило чимало солдатів із колоній, тому у Stalag VIII С перебували алжирці, мароканці та сенегальці. З вересня 1944 р. тут з'явилися учасники Варшавського повстання<sup>12</sup>.

У Шталазі в Кунау (Конін-Жаганські) утримували здебільшого польських військовополонених, кількість яких сягала 6 тис. осіб. Оскільки стаціонарних бараків для проживання не було, вони жили в наметах, зокрема зимою 1939–1940 рр. Навесні цей табір ліквідували, а полонених перевели до інших шталагів (Stalag VIII A та Stalag VIII C) або ж на примусові роботи.

Одним із філіалів Stalag VIII С був Stalag VIII E (308) в м. Нойхаммері (Свентошув), який функціонував ще в роки Першої світової війни. 12 липня 1941 р. в Нойхаммер прибув перший ешелон із радянськими військовополоненими. Загалом через Stalag VIII С та його філіали пройшло бл. 100 тис. військовополонених<sup>13</sup>. Це число дуже приблизне, оскільки табірну документацію, яка дала б точнішу та достеменнішу інформацію, знищили.

Із 2000 р., за дорученням Федерального уряду Німеччини, Центр документації Об'єднання “Саксонські меморіали” опублікував значну кількість документів<sup>14</sup>, завдяки чому було створено базу даних радянських військовополонених і розміщено її на електронному ресурсі *stsg.de*: прізвище, ім'я та по-батькові, дата та місце народження. Там міститься і інформація про військовополоненого, жетон якого зберігається у НМІУ. Вказаний на сайті реєстраційний номер “864 784” відрізняється від номера, зазначеного на жетоні. Проте така розбіжність не повинна дивувати, оскільки в роки Другої світової війни в німецькій армії номер жетона військовослужбовця (Erkennungsmarke Nummer) та його реєстраційний номер за списками особового складу зазвичай відрізнялися.

З'ясувати ПІБ особи, якій належав жетон, допомогла інформація з електронного ресурсу *obd-memorial.ru*<sup>15</sup>, на якому міститься велика кількість оцифрованих документів періоду Другої світової війни, що стосуються, зокрема, військовополонених. Представлені на сайті матеріали походять із російських архівів, з об'єктивних причин нині недоступних для українських істориків. Переважно це документи із Центрального архіву Міністерства оборони РФ та обласних архівів Федеральної служби безпеки. Зазначений електронний ресурс містить інформацію і про військовополоненого, жетон якого зберігається у НМІУ. Встановити особу, якій належав жетон, можна за вибитим на ньому номером (Erkennungsmarke Nummer) “64 604”, оскільки ця інформація є в обліковій картці військовополоненого.

Жетон із НМІУ належав старшому сержанту РСЧА Слободських Івану Андрійовичу, який народився 22.08.1908 р. в м. Ленінську Сталінградської обл. (нині – Волгоградської обл. РФ)<sup>16</sup>. Наявність трьох облікових карток на цього

8 Скопненко Б. О. До питання наукової класифікації засобів персональної ідентифікації військовослужбовців у контексті військових конфліктів ХХ ст. // Науковий вісник Національного музею історії України– Вип. 3. – 570–574 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/261> (дата звернення: 18.03.2020). – Назва з екрана.

9 Тайна жаганских лесов // Социалистический Донбасс. – 28 августа 1968 г. – № 200 / [Электронный ресурс]: Исторические материалы. – Режим доступа: <http://istmat.info/node/26217> (дата обращения: 01.10.2019). – Название с экрана.

10 Stalag VIII C Sagan – Mannschaftsstelllager / [Zasoby elektroniczne]: polska-org.pl. – Tryb dostępu: [https://polska-org.pl/540846,Zagan,Stalag\\_VIII\\_C.html](https://polska-org.pl/540846,Zagan,Stalag_VIII_C.html) (data odwołania: 26.12.2019). – Tytuł z ekranu.

11 Muzeum obozow jenieckie / [Zasoby elektroniczne]. – Tryb dostępu: <https://muzeum.zagan.pl/oboz-y-jenieckie> (data odwołania: 18.09.2019). – Tytuł z ekranu.

12 Le stalag VIII C ou l'histoire du camp de Sagan / [Ressource électronique]: Prisonniers de guerre. – Mode d'accès: <https://prisonniers-de-guerre.fr/le-stalag-viii-c-ou-lhistoire-du-camp-de-sagan> (date d'appel: 15.10.2019). – Titre de l'écran.

13 Иванов Ю. В. Очерки истории российско (советско)-польских отношений в документах. 1914–1945 годы. – Москва: Международные отношения, 2014. – 384 с.

14 STSG.DE/[Elektronische Ressource]: DOKUMENTATIONSSTELLE DRESDEN. Stiftung Sächsische Gedenkstätten. – Zugriffsmodus: <https://ru.stsg.de/cms/node/11118> (Datum Berufung: 26.12.2019). – Name vom Bildschirm.

15 Обобщенный банк данных “Мемориал” / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://obd-memorial.ru> (дата обращения: 01.10.2019). – Название с экрана.

16 Информация о военнопленном / ID 915 733 505. Слободских Иван Андреевич / [Электронный ресурс]: Обобщенный банк данных “Мемориал”. – Режим доступа: <https://obd-memorial.ru/html/info.htm?id=915733505> (дата обращения: 01.10.2019). – Название

військовополоненого свідчить про те, що його щонайменше тричі переводили із одного стаціонарного шталага до іншого. В одній із облікових карток зазначена дата прибуття до Шталага VIII А в м. Герлиці (нині – м. Згожелець, Польща) – 10 жовтня 1942 р. Імовірно попереднім місцем його утримання був Шталаг VIII С (нині – м. Жагань, Польща), де І. Слободських перебував із 23 вересня 1942 р. й одержав ідентифікаційний жетон із позначкою “Stalag VIII С / Nr 64 604”. Можливо, до переміщення до Шталага VIII С військовополонений утримувався у Шталазі 327 у с. Негрибці неподалік Перемишля. Облікові картки також містять інформацію про адресу найближчих родичів, цивільну професію І. Слободських (тракторний механік), попереднє місце служби у РСЧА – 665-й артилерійський полк. Крім того, вказані місце та час потрапляння до полону: “17.05.1942, район Харкова”. В одній із облікових карток місцем потрапляння до полону зазначено м. Барвінкове Харківської обл. (написане як “Боровенки”), де у травні 1942 р. відбувся невдалий наступ РСЧА з метою відрізати німецьку групу армій “Південь” від інших німецьких сил, притиснути її до Азовського моря та знищити.

Після вдалої оборони Москви радянське командування сподівалося на успіх і на інших ділянках фронту, зокрема в районі Харкова. В січні 1942 р. РСЧА провела вдалу наступальну операцію в районі м. Ізюму, захопивши плацдарм на західному березі р. Сіверського Дінця в районі Барвінкового<sup>17</sup>. Намагаючись закріпити успіх і продовжити рух у напрямку Харкова та Дніпропетровська, РСЧА 12 травня перейшла в наступ, який розпочався вдало, проте вже за кілька днів стало зрозуміло, що оточити угруповання німецьких військ у районі Харкова навряд чи вдасться. Пасивність Південного фронту РСЧА та некомпетентність вищого армійського керівництва призвели до того, що німецькому командуванню вдалося швидко перегрупувати сили.

17 травня 1942 р. частини 1-ї танкової армії під командуванням Е. Клейста перейшли в контрнаступ. Німецьким частинам вдалося прорвати оборону 9-ї армії Південного фронту і до 23 травня відрізати частинам РСЧА шлях відступу на схід. Унаслідок цього численне угруповання РСЧА опинилося в оточенні в умовному трикутнику Мерефа–Лозова–Балаклея<sup>18</sup>. Незважаючи на критичне становище, командування РСЧА тільки 28 травня видало наказ про припинення наступу. Вирватися з “котла” вдалося лише бл. 10% оточених. Втрати РСЧА склали 270 тис. осіб<sup>19</sup>, з них незворотні – 171 тис.<sup>20</sup>

Одним із тих, кому не пощастило вийти із оточення, був І. Слободських – власник ідентифікаційного жетону військовополоненого, який експонується в Національному музеї історії України. Саме завдяки дослідженню означеного музейного предмета став можливим розгляд проблеми військового полону та питання злочинів проти людства в роки Другої світової війни з дещо іншого ракурсу – через призму людської долі, історію конкретної людини. На жаль, жодної іншої інформації про власника жетона та його подальшу долю автору статті виявити не вдалося, тому питання про те, чи вижила ця людина, потрапивши до німецького полону, залишається відкритим. Проте вже сама ілюстрація того, яким цінним історичним джерелом може бути ідентифікаційний жетон, є надзвичайно важливою і необхідною.

## ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Абатуров В. В., Португальский Р. М. Харьков – проклятое место Красной Армии. – Москва: Яуза; ЭКСМО, 2008. – 539 с.
2. Галушко А., Коломиец М. Бои за Харьков в мае 1942 года // Фронтовая иллюстрация. – № 6. – Москва: Стратегия КМ, 2000. – 80 с.
3. Дембицкий М. П. Судьба пленных // Война и общество, 1941–1945. Научное издание: в 2 кн. – Кн. 1. – Москва: Наука, 2004. – С. 232–264.
4. Иванов Ю. В. Очерки истории российско (советско)-польских отношений в документах. 1914–1945 годы. – Москва: Международные отношения, 2014. – 384 с.
5. Информация о военнопленном / ID 915 733 505. Слободских Иван Андреевич / [Электронный ресурс]: Обобщенный банк данных “Мемориал”. – Режим доступа: <https://obd-memorial.ru/html/info.htm?id=915733505> (дата обращения: 01.10.2019). – Название с экрана.
6. Исаев А. В. Краткий курс истории ВОВ. Наступление маршала Шапошникова. – Москва: Яуза, ЭКСМО, 2005. – 384 с.
7. Кривошеев Г. Ф. Россия и СССР в войнах XX века: Потери Вооружённых Сил. – Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 608 с. (Архив).
8. Обобщенный банк данных “Мемориал” / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://obd-memorial.ru> (дата обращения: 01.10.2019). – Название с экрана.
9. Скопненко Б. О. До питання наукової класифікації засобів персональної ідентифікації військовослужбовців у контексті військових конфліктів XX ст. // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 3. – 570–574 с. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/261> (дата звернення: 18.03.2020). – Назва з екрана.
10. Тайна жаганских лесов // Социалистический Донбасс. – 28 августа 1968 г. – № 200 / [Электронный ресурс]: Исторические материалы. – Режим доступа: <http://istmat.info/node/26217> (дата обращения: 01.10.2019). – Название с экрана.

с экрана.

- 17 Абатуров В. В., Португальский Р. М. Харьков – проклятое место Красной Армии. – Москва: Яуза; ЭКСМО, 2008. – 539 с.
- 18 Исаев А. В. Краткий курс истории ВОВ. Наступление маршала Шапошникова. – Москва: Яуза; ЭКСМО, 2005. – 384 с.
- 19 Кривошеев Г. Ф. Россия и СССР в войнах XX века: Потери Вооружённых Сил. – Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 608 с. (Архив).
- 20 Галушко А., Коломиец М. Бои за Харьков в мае 1942 года // Фронтовая иллюстрация. – № 6. – Москва: Стратегия КМ, 2000. – 80 с.

11. *Штрайм К.* “Они нам не товарищи...” Вермахт и советские военнопленные в 1941–1945 гг. / Пер. с нем. И. Дьяконова, предисл. и ред. И. Настенко. – Москва: Русское историческое общество; Русская панорама, 2009. – 480 с. (Весь мир).
12. ACTIVITIES OF THE INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS // Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949 // Treaties, States Parties and Commentaries / [Electronic resource]: ICRC / International Committee of the Red Cross. – Access mode: [www.icrc.org/ihl.nsf](http://www.icrc.org/ihl.nsf) (last access: 17.02.2020). – Title from the screen.
13. Le stalag VIII C ou l’histoire du camp de Sagan / [Ressource électronique]: Prisonniers de guerre. – Mode d’accès: <https://prisonniers-de-guerre.fr/le-stalag-viii-c-ou-lhistoire-du-camp-de-sagan> (date d’appel: 15.10.2019). – Titre de l’écran.
14. Muzeum obozow jenieckie / [Zasoby elektroniczne]. – Tryb dostępu: <https://muzeum.zagan.pl/obozy-jenieckie> (data odwołania: 18.09.2019). – Tytuł z ekranu.
15. Stalag VIII C Sagan – Mannschaftsstaumlager / [Zasoby elektroniczne]: Polska-org.pl. – Tryb dostępu: [https://polska-org.pl/540846,Zagan,Stalag\\_VIII\\_C.html](https://polska-org.pl/540846,Zagan,Stalag_VIII_C.html) (data odwołania: 26.12.2019). – Tytuł z ekranu.
16. *Streit C.* Keine Kameraden. Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941–1945. – Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1978. – 445 s.
17. STSG.DE / [Elektronische Ressource]: DOKUMENTATIONSSTELLE DRESDEN. Stiftung Sächsische Gedenkstätten. – Zugriffsmodus: <https://ru.stsg.de/cms/node/11118> (Datum Berufung: 26.12.2019). – Name vom Bildschirm.

## REFERENCES

1. *Abaturov V. V., Portugalskiy R. M.* Kharkov – proklyatoye mesto Krasnoy Armii. – Moskva: Yauza; EKSMO, 2008. – 539 s.
2. *Galushko A., Kolomiyets M.* Boy za Kharkov v mae 1942 goda // Frontovaya illyustratsiya. – № 6. – Moskva: Strategiya KM, 2000. – 80 s.
3. *Dembitskiy M. P.* Sudba plennykh // Voina i obschestvo, 1941–1945. Nauchnoye izdaniye: v 2 kn. – Kn. 1. – Moskva: Nauka, 2004. – S. 232–264.
4. *Ivanov Yu. V.* Ocherki istorii rossiysko (sovetsko)-polskikh otnosheniy v dokumentakh. 1914–1945 gody. – Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya, 2014. – 384 s.
5. Informatsiya o voennoplennom / ID 915 733 505. Slobodskikh Ivan Andreevich / [Elektronnyy resurs]: Obobshchennyi bank dannykh “Memorial”. – Rezhym dostupa: <https://obd-memorial.ru/html/info.htm?id=915733505> (data obrashcheniya: 01.10.2019). – Nazvanie s ekrana.
6. *Isaev A. V.* Kratkiy kurs istorii VOV. Nastuplenie marshala Shaposhnikova. – Moskva: Yauza, EKSMO, 2005. – 384 s.
7. *Krivosheev G. F.* Rossiya i SSSR v voynakh 20 veka: Poteri Vooruzhennykh Sil. – Moskva: OLMA-PRESS, 2001. – 608 s. (Arkhiv).
8. Obobshchennyi bank dannykh “Memorial” / [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: <https://obd-memorial.ru> (data obrashcheniya: 01.10.2019). – Nazvanie s ekrana.
9. *Skopnenko B. O.* Do pytannia naukovoï klasyfikatsii zasobiv personalnoi identyfikatsii viiskovosluzhbovtiv u konteksti viiskovykh konfliktiv 20 st. // Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy. – Vyp. 3. – 570–574 s. / [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupa: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/261> (data zvernennia: 18.03.2020). – Nazva z ekrana.
10. Taina zhganskikh lesov // Sotsialisticheskii Donbass. – 28 avgusta 1968 g. – № 200 / [Elektronnyy resurs]: Istoricheskie materialy. – Rezhym dostupa: <http://istmat.info/node/26217> (data obrashcheniya: 01.10.2019). – Nazvanie s ekrana.
11. *Shtrayt K.* “Oni nam ne tovarischi...” Vermakht i sovetskie voennoplennyye v 1941–1945 gg. / Per. s nem. I. Diakonova, predisl. i red. I. Nastenko. – Moskva: Russkoe istoricheskoe obschestvo; Russkaya panorama, 2009. – 480 s. (Ves mir).
12. ACTIVITIES OF THE INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS // Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949 // Treaties, States Parties and Commentaries / [Electronic resource]: ICRC / International Committee of the Red Cross. – Access mode: [www.icrc.org/ihl.nsf](http://www.icrc.org/ihl.nsf) (last access: 17.02.2020). – Title from the screen.
13. Le stalag VIII C ou l’histoire du camp de Sagan / [Ressource électronique]: Prisonniers de guerre. – Mode d’accès: <https://prisonniers-de-guerre.fr/le-stalag-viii-c-ou-lhistoire-du-camp-de-sagan> (date d’appel: 15.10.2019). – Titre de l’écran.
14. Muzeum obozow jenieckie / [Zasoby elektroniczne]. – Tryb dostępu: <https://muzeum.zagan.pl/obozy-jenieckie> (data odwołania: 18.09.2019). – Tytuł z ekranu.
15. Stalag VIII C Sagan – Mannschaftsstaumlager / [Zasoby elektroniczne]: Polska-org.pl. – Tryb dostępu: [https://polska-org.pl/540846,Zagan,Stalag\\_VIII\\_C.html](https://polska-org.pl/540846,Zagan,Stalag_VIII_C.html) (data odwołania: 26.12.2019). – Tytuł z ekranu.
16. *Streit C.* Keine Kameraden. Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941–1945. – Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1978. – 445 s.
17. STSG.DE / [Elektronische Ressource]: DOKUMENTATIONSSTELLE DRESDEN. Stiftung Sächsische Gedenkstätten. – Zugriffsmodus: <https://ru.stsg.de/cms/node/11118> (Datum Berufung: 26.12.2019). – Name vom Bildschirm.